

Hrabě, Vladimír

[Panfilov, Vladimir Zinov'jevič. Gnoseologičeskije aspekty filosofskich problem jazykoznanija]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1985, vol. 34, iss. A33, pp. 151-155

ISSN 0068-2705

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101337>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LITERATURA

- KIMURA, M.: Evolutionary Rate at the Molecular Level. *Nature*, 1968, 217, s. 624 až 626.
- KIMURA, M.: Předmluva. In: Ohta, T.: *Evolution and Variation of Multigene Families*. Berlin—Heidelberg—New York 1980.
- KIMURA, M.: The Neutral Theory as a Basis for Understanding the Mechanism of Evolution and Variation at the Molecular Level. In: *Molecular Evolution, Protein Polymorphism and Neutral Theory*. Ed. M. Kimura. Tokyo—Berlin—Heidelberg—New York, 1982, s. 3—58.
- KING, J. L.—JUKES, T. H.: Non-Darwinian Evolution. *Science*, 164, 1969, s. 788 až 798.
- OBEČNÉ OTÁZKY EVOLUCE, Liblice 1982.
- OHNO, S.: *Evolution by Gene Duplication*. Berlin—Heidelberg—New York 1970.
- OHNO, S.: *Evolvece genovou duplikací* (přel. M. Zelená). Praha, 1975.
- OHTA, T.: Mutational Pressure as the Main Cause of Molecular Evolution and Polymorphism. *Nature*, 1974, 252, s. 351—354.
- OHTA, T.: *Evolution and Variation of Multigene Families*. Berlin—Heidelberg—New York 1980.
- OHTA, T.: Population Genetics of Selfish DNA. *Nature*, 1981, 292, s. 648—649.
- OHTA, T.: Some Evolutionary Problems of Multigene Families Considered from the Standpoint of Population Genetics. In: *Molecular Evolution, Protein Polymorphism and Neutral Theory*. Ed. M. Kimura. Tokyo—Berlin—Heidelberg—New York 1982, s. 59 až 80.
- OHTA, T.—KIMURA, M.: Functional Organization of Genetic Material as a Product of Molecular Evolution. *Nature*, 1971, 233, s. 118—119.
- SEDOV, E. A.: *Evolucija i informacija*. Moskva 1976.
- SCHLEICHER, A.: *Die Sprachen Europas in systematischer Übersicht*. Bonn 1850.
- SCHLEICHER, A.: *Die Darwinische Theorie und die Sprachwissenschaft*. Weimar 1863.
- SCHLEICHER, A.: *Über die Bedeutung der Sprache für die Naturgeschichte des Menschen*. Weimar 1865.

Simeon Romportl

V. Z. Panfilov: *Gnoseologičeskije aspekty filosofskich problem jazykoznanija*. Moskva 1982, 357 str.

Kniha významného sovětského odborníka na paleoasijské jazyky a obecného lingvisty V. Z. Panfilova představuje podstatně rozšířené vydání jeho dřívější monografie *Филологские проблемы языкознания*, vydané tamtéž v r. 1977. Cílem Panfilovových prací je přispět ke správnému marxisticko-leninskému řešení základních otázek jazyka a myšlení v teoretickém i v konkrétně historickém aspektu, v souvislosti s vývojem společnosti. Gnoseologickou stránkou jazykových jednotek se zabývá zejména v prvních dvou kapitolách, podrobně kriticky rozebírá nesprávné názory, uvádí řešení a dospívá k jasným teoretickým zobecněním. Problematika obsažená v kapitolách 3 až 5, tj. otázky jazykových univerzálií, věty, kategorií kvality a kvantity v jazyce a v myšlení, je řešena na základě bohatého materiálu typologicky různých jazyků.

V první kapitole se zabývá autor vztahem jazyka a myšlení. Začíná kritickým rozбором novohumboldtovského směru v jazykovědě, zejména názoru, že jazyk, a to i konkrétní jednotlivý jazyk, předurčuje typ myšlení lidí, kteří jím mluví. Ukazuje, že uplatňování této premisy by vedlo k odmítání obecně lidského charakteru lidského myšlení. Kdyby jazyk jednoznačně předurčoval charakter myšlení a poznání skutečnosti, byla by tím popřena možnost vývoje myšlení a koneckonců i jazyka. Správné hodnocení vztahu jazyka a myšlení spočívá dle Panfilova v uznání jejich jednoty při určující roli myšlení, přičemž ovšem jazyk představuje do jisté míry samostatný jev, mající vlastní zákony vnitřní organizace a ve vývoji zpětně působící na myšlení. Přitom vývoj jazyka i myšlení závisí na společenské praxi lidí. Panfilov přijímá názor, že jazyk je v podstatě součástí duchovní kultury společnosti, přičemž však tuto oblast přesahuje tím, že slouží i potřebám mate-

riální kultury a společenskému styku vůbec. Tezí, že určitý konkrétní jazyk působí na specifičnost příslušné národní kultury, je třeba chápat tak, že se osobitost národní kultury jazykem nevyčerpává. Mnohé svébytné národní rysy si slovesné dílo zachovává i při přeládu do jiného jazyka.

Ve druhé kapitole o úloze přirozených jazyků při odrazu objektivní skutečnosti v lidském vědomí se autor zabývá především otázkou jazykového znaku. Zavádí pojem bilaterální jazykové jednotky (slova, morfému) a zdůrazňuje, že vlastnosti znaku má pouze materiální (zvuková) složka této jednotky. Ideální (mentální) složka nemá znakovou povahu též proto, že nemůže být zvnějšněna v řeči a vnímána posluchačem. Chybné ztotožňování slova jako celku se znakem bylo podmíněno již jednou z de Saussurových formulací o znaku jako dvoustranné psychické jednotce, vzniklé spojením pojmu a akustického obrazu slova. Panfilov však poukazuje i na chybné formulace současníků, např. sovětského autora A. A. Beleckého, který připouští pojetí slova jako „znaku pro poznávací znak“ (op. c., 57). Tím je prisuzován „poznávacím znakům“, tj. významům slova a pojmům, konvenční charakter a je ignorována odrazová podstata těchto složek lidského vědomí. Nesprávný je rovněž názor, že ideální složka slova lze chápat jako vztah k pojmu nebo k předmětům mimojazykové skutečnosti. Z hlediska logiky je paradoxní pokládat vztah jednotky A k jednotce B současně za součást jednotky A. Redukce ideální složky slova na vztah by při důsledném uplatňování vedla k vyloučení rozsáhlé problematiky lexikálních významů slova z jazykovědy. Lexikální význam slova nelze redukovat na „valeur“, vyplývající podle F. de Saussura výhradně z diferenčního vztahu k významům jiných slov. Podle Panfilova nelze funkci „valeur“, která je důsledkem systémového charakteru jazyka, vyloučit, je si však třeba uvědomit, že při konstituování lexikálního významu slova „valeur“ jen doplňuje složku odrazovou. V některých případech může však podíl „valeur“ převládnout, např. u morfému z čistě gramatické funkce.

Lexikální význam slova nazývá autor designátem a upozorňuje, že není totožný s pojmem označovaným daným slovem, i když může být pojmu dost blízký. Úplný izomorfismus neexistuje ani mezi systémem pojmů a předměty objektivní reality (denotáty), neboť dosažení úplného izomorfismu by předpokládalo vyčerpávající poznání objektivní reality. Až potud lze s Panfilovem souhlasit, dle našeho mínění by však vyžadovala zpřesnění jeho následující formulace: *Soud jako forma myšlení ... neobsahuje designáty slov, nýbrž pojmy a slova ve větě vyjadřující soud je schopno jen vyjádřit pojem jako strukturální komponent této formy myšlení.* (op. c., 97). Jak mě již před léty upozornil P. Trost, podobné formulace implikují, že mluvčí mluví o pojmech a ne o věcech. Ve skutečnosti se však velká většina soudů týká předmětů, které nás obklopují, denotátů. Slova tedy vstupují do soudů se svými běžnými denotativními významy a ve větě mají především konkrétní denotativní význam.¹

Ve třetí kapitole pojednává Panfilov o jazykových univerzálních spojeních s větou. Univerzálie chápe jako vlastnosti nebo zákonitosti, které jsou vlastní všem přirozeným jazykům. V oblasti věty sem patří existence dvou úrovní ve struktuře věty, jednak roviny její syntaktické stavby, která vyjadřuje především vztahy aktantů k ději, jednak roviny logicko-gramatické. Tyto dvě roviny věty korelují se dvěma stránkami soudu; syntaktická stavba věty je ve vztahu k propoziční funkci soudu a logicko-gramatická struktura věty obráží subjekto-predikátovou strukturu soudu, ve které se projevuje predikace. Je třeba hned podotknout, že logicko-gramatickou úroveň věty rozumí autor rovínou u nás považovanou za rovnu aktuálního členění větného. Činí tak proto, že na této úrovni se rozhoduje o základním způsobu vztahení obsahu věty ke skutečnosti (op. c., 144). Obecně jazykovědný přístup dovoluje Panfilovovi nazvat tuto rovnu věty logicko-gramatickou, protože na rozdíl od jazyků synteticko-flektivního typu, kde se logický predikát věty vyděluje pouze prostředky důrazovými, slovoslednými a fakultativním připojením modálních slov nebo částic, v jazycích polysynteticko-aglutinačních, analyticko-aglutinačních (např. čínštině) i synteticko-aglutinačních (např. nivchštině) mohou být logický subjekt nebo logický predikát věty zformovány i pomocí zvláštních aglutinačně připojovaných afixů.

¹ Možná, že autor chtěl výše uvedenou formulaci upozornit na to, že denotativní význam představuje dodatečnou sémantickou asociaci v hlavě mluvčího a posluchače a nestane se trvalou komponentou významu slova jako jednotky jazykové. Na druhé straně však je pravda, že právě pokud jde o soud, záleží jeho pravdivost či nepravdivost při běžném užití jazyka na denotativním významu slova. Řekne-li mluvčí *Přišli jsme k vesnické chalupě. Vrata byla zavřena*, jsou tyto soudy pravdivé jen ve vztahu k těm objektům, které mluvčí míní.

Z mluvnických kategorií tradičně pokládaných za predikační vylučuje Panfilov z pojmu predikace kategorii času a osoby. Tyto kategorie lze nanejvýš pokládat za součást přísudkovosti jakožto kategorie syntaktické stavby věty. Predikaci, již rozumí autor vztahem obsahu věty ke skutečnosti, je vlastní pouze kategorie modality, neboť ta souvisí s poznávacím aktem, se kterým je větovtorný akt spojen (op. c., 153, 164). Rozčlenění soudu a věty na část subjektovou (východisko výpovědi) a část predikátovou (jádro výpovědi) odráží i postup poznávacího aktu, se kterým mluvčí přistupuje k dané skutečnosti (op. c., 130). Věty typu *Насринула вена* nemají subjekto-predikátovou strukturu na úrovni logicko-gramatické, protože sdělují obsahově jednoduší fakt, jsou však syntakticky členěny na podmět a přísudek. Podobně k větám, které nemají subjekto-predikátovou strukturu, řadí autor i několikaslovnou větu bezpodmětou *Градом побил рожь*, pokud v ní není vydělen logický predikát zvláštním důrazem a pauzou, např. *Рожь побил — градом п. Градом побил — рожь.* (op. cit., 127). K poslednímu příkladu lze však mít připomínku obecnějšího rázu. Je otázka, zda můžeme o subjekto-predikátovém členění věty mluvit jen v případě, kdy je logický predikát vyznačen zvlášť silným důrazem, když je známo, že aktuální členění, doprovázené určitým důrazem na posledním plnovyznamovém slově ve větě, se realizuje automaticky ve všech větách. Kromě toho se lze snadno formulaci, že určitá věta nemá subjekto-predikátové členění, dostat do rozporu s faktem, že predikace jako vztahení obsahu výpovědi ke skutečnosti je vlastní všem větám. Bylo by tedy na místě říci, že predikace je přítomna v každé větě, i jednoslovné, tak, že logický predikát je vyjádřen vždy, kdežto logický subjekt může být jen implikován ve situace. To platí i o větách typu *Вечерее.; Тимина.* Pokud jde o přísudkovost, ta nemusí být v každé větě přítomna, bylo by však vhodné definovat přísudek jako větný člen dostatečně široce, aby pod pojem přísudkovosti mohly být zahrnuty věty ztvárněné gramatickým prostředkem pro větnou funkci specializovaným, zejména finitním slovesným tvarem a útvarem sponově-jmenným (včetně nulového vyjádření spony). Tím by byl pojem přísudkovosti uveden v soulad s tím, že je charakterizována slovesnými kategoriemi času, slovesného způsobu a osoby, a současně by se tím napomohlo rozdělení vět podle stupně jejich explicitní gramatickosti. Zároveň by propoziční funkce soudu, která je korelována se syntaktickou stavbou věty, nemusela být omezována na vztah děje a jeho aktantů, mohla by zahrnout i vztah jmenného relátoru a jeho argumentů (*Иван старше Петра*), vztah jednoargumentového jmenného příznaku a jeho nositele (*Иван умный*) apod.

Pokud jde o modalitu, nepřijímá Panfilov její široké pojetí, reprezentované např. pracemi V. V. Vinogradova. Především nepokládá za možné zařazovat nadále do kategorie modality rozdělení vět podle postoje mluvčího na oznamovací, tážací a žádací. Argumentuje tím, že rozdíl mezi otázkou a větou oznamovací leží mimo vlastní oblast vyjádření modálních vztahů; např. prostředky subjektivní modality mohou stejně fungovat v obou typech vět. *Сров. Отец, вероятно, пришел. а Отец, вероятно, пришел?* Dále upozorňuje na mylnost domněnky, že ve větě tážací nebo žádací je vyjádřena neshoda obsahu výpovědi se skutečností. Tyto věty mají podstatně jinou funkci než konstatovat skutečnost nebo nesku-tečnost děje. Proto významy otázkovosti a výzvoovosti doporučuje Panfilov zařadit do širší kategorie aktualizačních komponentů výpovědi, ne však do modality (op. c., 163).

Tím se ovšem otvírá velmi široká problematika, která dává řadu možných řešení. Kdybychom pokračovali dále po cestě zde nastíněné, mohli bychom dospět až k závěru, že ve větách tážacích a žádacích není nejen modalita, ale ani predikace, neboť autor těsně spojil predikaci s poznávacím aktem a subjekto-predikátovým členěním věty — soudu. Pak bychom museli říci, že nejobecnějším rysem zahrnujícím všechny věty není predikace, nýbrž aktualizace obsahu výpovědi. Tak bychom se ovšem dostali do rozporu s faktem, který jsme již viděli výše, že se i v otázkách a ve větách žádacích vyčleňuje logický predikát obdobnými prostředky jako ve větách oznamovacích. Úplná shoda zde však není. Je problematické, zda u žádací věty *Конечно, ты закрыл окно!* (op. c., 180) lze uplatnit subjekto-objektovou interpretaci $S = P$, kterou bez potíží používáme u vět oznamovacích, např. *Завод выпустил новые машины* (То, что завод выпустил, есть новые машины). Kdybychom se pokusili o analogickou interpretaci věty uvedené žádací, museli bychom odstranit imperativ a přeměnit ji na větu oznamovací s modalitou nutnosti, tedy podstatně narušit její obsah (То, кто должен закрыть окно, есть, конечно, ты.). Jiné možné řešení ovšem je připustit, že dělení vět podle postoje mluvčího má mnoho co dělat s modalitou věty a předurčuje i samotný charakter predikace. Stačí poukázat na to, že postojevé zaměření věty podstatně ovlivňuje možnost užití jiných modálních prostředků. Např. v otázce doplňovací nelze vyjádřit subjektivní modalitu. Věta **Кто, конечно, закрыл окно?* neexistuje. Třetí možné řešení by bylo výrazněji pojmově odlišit predikaci logickou, vlastní

oznamovacím větám (soudům), a predikaci gramatickou, která by byla vlastní i větám tážacím i žádacím.

Pro úplnost ještě uvedme, že Panfilov vyděluje za prvé modalitu objektivní, charakterizující vztahy mezi komponenty situace jako skutečné, možné nebo nutné, vyjádřené slovesnými mody, indikativem a kondicionálem, modálními slovesy a predikativy. Mezi mody není uveden imperativ, zřejmě vzhledem k jeho žádacímu významu. Za druhé vyděluje modalitu subjektivní, vyjadřující hodnověrnost poznatků mluvčího o skutečnosti, která je vyjádřena modálními slovy nebo částicemi.

Od kategorie modalit oddělil Panfilov i kategorii záporu z toho důvodu, že užití záporu ve větě s indikativem vyjadřuje skutečnou nepřítomnost určitého jevu v situaci, takže se protiklad kladu a záporu týká věcného obsahu výpovědi a ne modalit. Tento protiklad lze též pokládat za jazykovou univerzálii. Ukazatele záporu mohou podobně jako prostředky subjektivní modalit doprovázet logický predikát věty, např. Не охотник приехал вчера домой. Autor má námítky proti užívanému termínu частно-огрицательное предложение. Pro interpretaci případů členského záporu využívá rozlišení dvou úrovní věty. Na syntaktické úrovni je uvedena věta kladná, protože má kladný přísudek. Na logicko-gramatické úrovni nepředstavuje věta soud záporný, nýbrž tzv. soud nekonečný Приезжающий вчера домой не охотник, v němž není vyjádřeno nic než úplná neshoda mezi subjektem a predikátem.

Poslední dvě kapitoly knihy jsou věnovány názornému doložení dialektické jednoty myšlení a jazyka na příkladech vývoje logických kategorií kvality a kvantity a jejich odrazu v různých jazycích. Při genezi kategorie kvality se projevila postupná diferenciacie příznaků slovesných a jmenných. Např. v současné nivčštině dosud existuje třída slov slučujících význam adjektiv a sloves, která lze překládat do ruštiny spojením sponově adjektivním быть белым nebo slovesem stavovým белеть. V historii našich jazyků lze vystopovat existenci údobí mnohem menší diferenciacie adjektiv a podstatných jmen, než jakou známe dnes. Jde např. o podstatnou diferenciaci adjektivní a substantivní flexe, ke které došlo ve slovanských jazycích v souvislosti se vznikem složených tvarů adjektivních, o vznik a rozvoj adjektiv vztahových, užívaných v pozici, kterou dřív vyjadřovala substantivní determinace apod.

Pátá, rozsáhlá kapitola představuje vlastně ucelené zpracování kategorie kvantity v plánu obecně jazykovém. Kvantitativní charakteristika jevů objektivní reality se realizuje u různých slovních druhů včetně sloves, Panfilov se však omezil na vývoj kvantifikace předmětů pomocí čísla podstatných jmen, číslovek a okrajově též osobních zájmen. Východí etapou pro vznik počtu a číselných označení bylo poznání, že existují — řečeno dnešním jazykem — množiny předmětů stejné mohutnosti (o stejném počtu prvků). Odtud vedla cesta ke stanovení množiny-ekvivalentu, s níž byly množiny různých předmětů kvantitativně srovnávány. Jednou z prvních takových množin ekvivalentů, které člověk používal, byly prsty. Není náhodou, že v řadě jazyků označení čísla 5 etymologicky souvisí s názvem pro ruku. K raným etapám ve vývoji kategorie kvality patří etapa konkrétního počtu, ve které se vytvářejí paralelní systémy číselných označení pro počítání předmětů různého druhu. Např. v nivčštině dosud existují složená slova, jejichž prvním komponentem je vyjádření číselného údaje a druhým specifikace počítaného předmětu. Např. výraz н'ям představuje číslo 1 při počítání loděk, výraz н'зрпм číslo 2 v téže třídě. Při počítání saní je číslo 1 označováno kompozitem мям, číslo 2 мзрм atd. Druhý komponent kompozita však souvisí s názvem počítaného předmětu pouze etymologicky, proto je současný název pro věc kladen před číselné kompozitum, např. мы н'ям doslova „lodka jedna (lodka)“. Takových tříd číselných kompozit je v nivčštině 26. Pro další vývoj kategorie kvantity je charakteristický pokrok v abstraktním počtu. Např. v nivčštině se vytváří kategorie abstraktních číslovek na základě 26. třídy číselných kompozit, která se mohla odedávna používat při počítání různých předmětů nepatřících do žádné z předchozích tříd. Těchto číslovek se používá při matematických operacích a stále více i při počítání předmětů, jako jsou lodky, saně, které měly původně vlastní číselná označení. V jazycích, kde etapa konkrétního počtu nebyla charakterizována číselnými kompozity, se přechod k etapě abstraktního počtu vyznačuje upevňováním systému číslovek budovaného na principu desítkové soustavy a sjednocováním gramaticko-syntaktických příznaků číslovek, které se projevují ve standardizaci syntaktické vazby se substantivem apod. Zároveň jsou omezovány různé zbytky hromadných číselných označení, která nevycházejí z desítkové soustavy.

Zvlášť pojednává Panfilov o vývoji gramatické kategorie čísla podstatných jmen. Prvotním protikladem, který si lidé v této sféře uvědomili, byl protiklad jedince a mnohosti. Je příznačné, že název čísla 1 je v řadě jazyků etymologicky spjat s názvem pro „já“.

Následovala postupná diferenciacie pojmu „mnoho“, v jejímž důsledku se objevil pojem 2 a v některých jazycích vzniklo dvojnásobné číslo, avšak rozsah tvarů, které duál ovlivnil, byl podstatně menší než akční rádius plurálu. Autor se také zabývá významovým vztahem singulárů a plurálu z hlediska příznakovosti—bezpříznakovosti těchto tvarů. Pokud jde o význam singulárů v našich jazycích, konstatuje, že singulár není schopen vyjádřit distributivní mnohost, stejně jako plurál není schopen vyjádřit jednotlivost předmětu. Naopak v nivchštině a jiných jazycích synteticko-aglutinačního nebo analyticko-aglutinačního typu existuje singulár jako kategorie bezpříznaková, mající charakter obecného čísla. Tento tvar na rozdíl od plurálu nikdy není charakterizován afixem čísla, ani když se pojí s číslovkou vyšší než 1. Stojí-li v pozici podmětu, kongruuje s ním sloveso často v singuláru, i když je implikována mnohost předmětů. Ve srovnání se stavem v nivchštině se jeví řídce případy neutralizace protikladu singuláru a plurálu v našich jazycích jako jev periferní. Kromě toho v ruštině nejde jen o případy, kdy singulár zastupuje plurál, např. *Все присутствующие повернули головы в сторону двери, нýбрž i o případy opačné, zastupování singuláru plurálem, např. У нас гости: Костя приехал.; Галопом по Европам.² Vzhledem k nečetnosti a silné kontextové podmíněnosti případů neutralizace v kategorii čísla v ruštině by bylo zřejmě třeba pokládat zde singulár a plurál za tvary významově rovnocenné, oba za nositele příznaku, který může být jen zcela výjimečně potlačen.*

Z uvedeného výčtu problémů je patrná obsahová bohatost Panfilovovy knihy. Při řešení otázek vztahu jazyka a myšlení vychází autor z důkladné znalosti logiky a marxisticko-leninské filozofie. Jeho práce se však nevyčerpává vyvozováním obecně teoretických závěrů. Rozšiřuje náš lingvistický obzor seznamováním s fakty asijských jazyků, zejména nivchštiny, která je Panfilovovi důvěrně známa, a obsahuje důležitá typologická pozorování. V exkursu do oblasti věty i při rozboru dalších kategorií uvádí Panfilov řadu dílčích argumentů k různým problémům, o nichž jsme se zde nemohli zmínit, a přináší podněty i ke zkoumání našich jazyků, které nám umožňují uvidět jejich fakta z nového, neobvyklého úhlu.

Vladimír Hrabě

V. N. Vološinov: *Marxism and the Philosophy of Language*. Translated by Lad. Matejka and I. R. Titunik. Seminar Press, New York and London 1973, 206 str.

Recenzovaná kniha obsahuje — kromě vlastního překladu Vološinovova pokusu o marxistickou sémiotiku — také úvod (napsali jej překladatelé; str. 1—6) a dvě přílohy, totiž Matejkovu studii o Vološinovově knize jako o prvých ruských prolegomenech k sémiotice (str. 161—175) a Titunikovu stať s titulem „Formální a sociologická metoda (M. M. Bachtin, P. N. Medvedev, V. N. Vološinov) v ruské literární teorii a vědě“ (str. 175—200).

Odhlédneme-li od idealistických a některých dalších nepřijatelných názorů autorů těchto doplňků, nemůžeme nevidět, že zmíněné části knihy obsahují mnoho cenných informací, což platí hlavně o úvodu. Prvá z obou příloh pak nejen analyzuje Vološinovův průkopnický čin jako takový, ale sleduje také implicitní a explicitní návaznost na tento čin v soudobé sovětské vědě. (Explicitnost v návaznosti na ni existuje zatím jen v tartuské lingvistickoteoretické škole.) Druhá příloha v podstatě zdůrazňuje, že v literární teorii a vědě jsou metoda formální a sociologická plně slučitelné. Její autor, který ani sémiotiku, ani sociologii nepojímá marxisticky, má za to, že předpokladem této slučitelnosti je abstrakce od marxistických stanovisek, která důsledně vyzvedával hlavně P. N. Medvedev. Kdyby I. R. Titunik pojmával obě disciplíny marxisticky, musel by od tohoto předpokladu upustit. (Formální metodu, rozuměj nemarxistické pojetí, už v dvacátých letech našeho století kritizoval M. M. Bachtin; viz *Voprosy filosofii*, 1977, 7, str. 148—160.)

Naši strukturalisté v třicátých letech jednotlivé Vološinovovy ideje citovali a interpretovali. Poprvé se však u nás k originálu Vološinovova pokusu o marxistickou sémiotiku

² *Jen tak letem po Evropě*. Užívá se jako okřídlené rčení o velmi zběžném seznámení se s něčím. Srov. Velký rusko-český slovník I, Praha ČSAV, 1952, s. 263.